

שמות פרק ב

- א וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֹוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לֹוִי.
ב וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא
וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים.
ג וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוּ
וַתִּקַּח לוֹ תַּבַּת גָּמָא וַתַּחֲמֶרָהּ בַּחֲמֵר וּבִזְפַּת
וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בְּסוּף עַל שְׁפַת הַיָּאָר.
ד וַתִּתְּצַב אַחֲתוֹ מֵרַחֵק לְדַעַה מַה יַעֲשֶׂה לוֹ.
1. כמבואר בתורה, הוריו של משה רבנו הם עמרם ויוכבד¹. אם כן, מדוע לא הזכירם הכתוב כאן בשמותיהם? מה משמעות האנונימיות בפסוק?
2. מדוע התורה מספרת על נישואי עמרם ויוכבד רק לפני לידת משה? הם הרי נישאו קודם וכבר הספיקו להוליד את אהרון ומרים².
3. מה החשיבות בהדגשת ייחוסם של עמרם ויוכבד לשבט לוי?
4. "וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֹוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לֹוִי" – מדוע לא די לומר "ויקח איש מבית לוי את בת לוי", מה מוסיף ציון ההליכה?
5. "וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא" –
א. לשם מה נאמר "האשה"?
ב. מדוע לא נאמר רק "ותרא אתו כי טוב הוא", מה מוסיפה המילה "אתו"?
6. "וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים" –
א. וכי אילו לא היה טוב, הייתה מוותרת עליו?
ב. מהו הטוב שראתה בו?
ג. מדוע לא יכלה להצפינו יותר משלושה חודשים?
ד. מדוע נאמר "שלושה ירחים" ולא חודשים?
ה. בפסוק הבא נאמר "ולא יכלה עוד הצפינו", מדוע כאן לא נאמר גם כן "ותצפנו שלושה ירחים", אלא דווקא "ותצפנהו"³?
7. "וַתִּקַּח לוֹ תַּבַּת גָּמָא וַתַּחֲמֶרָהּ בַּחֲמֵר וּבִזְפַּת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד" –
א. לשם מה התיאור המפורט של התיבה: ממה הייתה עשויה ואיך עשאוה?
ב. מדוע לא די לומר "ותשם את הילד בתיבת גמא מצופה בחמר ובזפת", מה מוסיף ציון לקיחת התיבה?

¹ שמות ו כ: "ויקח עמרם את יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה". במדבר כו נט: "ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי... ותלד לעמרם את אהרן ואת משה ואת מרים אחותם".

² רשב"ם לפסוק א: "והרבה שנים לקחה מלפני לידת משה שהרי אהרן בן שלש ושמונים ומשה בן שמונים בדברם אל פרעה (שמות ז ז)".

³ ביהושע ב ד נאמר גם כן "ותצפנו".

- ג. "ותקח לו תבת גמא" – מדוע לא די לומר רק 'ותקח תבת גמא... ותשם בה את הילד', מה מוסיפה המילה "לו"?
8. "ותשם בה את הילד ותשם בסוף" – לשם מה הכפילות בפועל "ותשם"? לכאורה, די לומר 'ותשם בה את הילד בסוף'.
9. האם שימת "הילד בסוף על שפת היאר" בטוחה יותר מאשר להמשיך להצפינו בבית? ובלשון בעל 'עקידת יצחק':

"ותשם בסוף על שפת היאור,

והרי היא הורגת אותו ודאי ליראתה שמא יהרגו"⁴.

10. "ותתצב אחותו" –
- א. מדוע נאמר "ותתצב" ולא 'ותתייצב'? רבנו אבן עזרא אומר שהמילה "ותתצב" היא "מלה זרה"⁵ – צורת פועל מוזרה; שילוב של בניין קל, 'ותצב', עם בניין התפעל, 'ותתייצב'.⁶
- ב. מדוע לא נאמר 'ותעמוד' אחותו מרחוק', אלא דווקא "ותתצב"?
- ג. מדוע אחות משה אינה מוזכרת כאן בשמה?
11. "מרחק" – מדוע חשוב לדעת אם מרים עמדה בקרבת מקום או במרחק?

"וילך איש מבית לוי"

לא לחינם מוצאו של משה גם מצד אביו וגם מצד אימו משבט לוי. המהר"ל מבאר את איכותו של שבט לוי שבשלה צומחת ממנו דמותו של משה רבנו.

"והדבר הוא ידוע במה שאמרו רז"ל (שמות רבה ה)

כי שבט לוי לא נשתעבד במצרים,

ולפיכך היה ראוי לצאת מהשבט הזה הגואל אותם מן השיעבוד

וכל זה מפני קדושת השבט הזה...

ומי שהוא קדוש הוא נבדל ממעשה החומר... וכל זמן שהיו כלל ישראל בשיעבוד

לא היה ראוי שיהיו מושלים מצרים על שבט לוי הקדוש והנבדל...

ולפיכך יצא משבט לוי משה רבינו עליו השלום אשר הוא הצורה השלימה...

עד שלא היה אדם נבדל מן החומר כמו משה רבינו עליו השלום"⁷.

⁴ עקידת יצחק שער לד.

⁵ ראב"ע לפסוק ד.

⁶ עיין רש"י הירש לפסוק ד.

⁷ מהר"ל, גבורות ה' פרק טז ד"ה ובבראשית רבה.

שבט לוי לא היה משועבד לנטיות החומריות כלל. ליבם של בני לוי היה נתון אך ורק אל האידיאל העליון של החיים. הם היו בני חורין במהותם, ולכן אי-אפשר היה לשעבדם. שבט לוי הוא 'לבי' האומה, המבטא את מגמתה ואת כישרונה להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש"⁸. בו הופיעה בריכוזיות מעלת הקדושה האלוקית אשר על ישראל שאין לשום אומה ולשון יכולת לשעבדה. מוצאו הלוי של משה רבנו הקנה לו מעלה גדולה של חירות נשמתית, הבאה לידי ביטוי בכישרונו להיפגש עם דבר ד' "פנים אל פנים"⁹ ולראות באספקלריה מאירה את האידיאל האלוקי חורז את כל חייה של האומה ואת המציאות בכללה.

"איש מבית לוי", "בת לוי" – המהר"ל מסביר מדוע לא הזכיר הכתוב את שמותיהם של הורי משה:

"שזה מורה על מעלת משה שהוא נבדל במעלתו מכל אדם על פני האדמה...
ואם היה עמרם ויוכבד סבה למשה במה שהם בני אדם פרטיים,
אז היה גם בן משה... אדם פרטי... כי הפרטי זה הוא חלק הכל
[אדם פרטי הוא חלק מהכלל]"¹⁰.

התיאור האנונימי של עמרם ויוכבד מלמד שמדרגת משה הנולד מהם אינה מדרגת חיים רגילה. משה רבנו אינו – עוד חלק מן האומה הישראלית. "משה שקול כנגד כל ישראל"¹¹ – נשמת משה רבנו כוללת את נשמותיהם של כל ישראל¹². כל כוחות החיים הקיימים באומה מופיעים בריכוז ובתמצית באישיותו, בטהרתם ובתיקונם.
המהר"ל מוסיף:

"ומפני שמשנה רבינו עליו השלום היה מוכן לגאולה מששת ימי בראשית,
ולא היה צריך רק להביאו לעולם והכנתו כבר היה,
ואם לא היה [איש מבית] לוי ויוכבד היה בא על ידי אחר"¹³.

לידת משה היא מהלך אלוקי מוחלט שאינו תלוי בשום גורם אנושי בחירי. הופעת משה רבנו בעולם היא הסדר האלוקי הפנימי של המציאות. אין אפשרות לסדר היסטורי אחר מלבד הסדר שבו משה רבנו מופיע. בלעדיו אין שום משמעות לעולם ולחיים. על כן באופן עקרוני, כמו שמשנה

⁸ שמות יט ו.

⁹ שם לג יא.

¹⁰ מהר"ל שם.

¹¹ מכילתא דרבי ישמעאל מסכתא דשירה פרשה א.

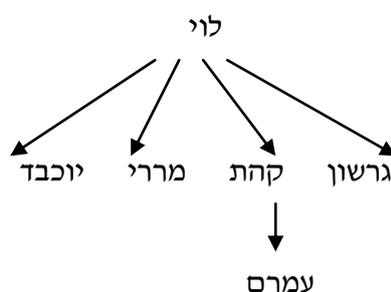
¹² שיר השירים רבה א טו: "רבי היה יושב ודורש ונתנמנם הצבור, בקש לעוררו, אמר: ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרס אחת. והיה שם תלמיד אחד וישמעאל ברבי יוסי שמו, אמר לו: מאן הוה כן? [מי זו הייתה?] אמר לו: יוכבד, שילדה את משה ששקול כנגד ששים רבוא של ישראל".

¹³ מהר"ל, גבורות ה' פרק טז.

נולד מעמרם ויוכבד כך יכול היה להיוולד מכל זוג הורים אחר. עם זאת, עמרם ויוכבד בוודאי היו מצע נוח ומתאים להופעת נשמה גדולה וייחודית כמשה.

לאחר הדברים האלה אפשר להבין מדוע רק בלידת משה התורה מציינת את נישואי עמרם ויוכבד אף שנישאו קודם. התורה רומזת שמשה רבנו הוא **הפרי המרכזי** של נישואיהם – הם נישאו כביכול רק כדי ללדת אותו. אהרון ומרים הם הכוחות המכשירים את המציאות להופעתו ומוציאים לפועל את מדרגתו¹⁴, אבל משה הוא התכלית.

”וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי” – ציון ההליכה של עמרם מלמד שלא הייתה זו חתונה רגילה, אלא היה בה מעשה יוצא דופן. במקום אחר התורה אומרת שיוכבד הייתה דודתו של עמרם¹⁵:

נישואי איש לדודתו אינם מקובלים, מה גם שיוכבד הייתה מבוגרת מעמרם בשנים רבות. ואולם מכוח מעלת הקודש הכללית של שבט לוי ידע עמרם ברוח קודשו שיש ערך אלוקי וייחודי להינשא ליוכבד, ושדווקא ממנה ועל ידה תצמח ישועה לישראל ולעולם כולו. הפועל "וילך" מציין אפוא שהנישואין לא נבעו ממניעים רגילים של הקמת משפחה, אלא מתוך מגמה אידיאלית עליונה מאוד הצופה את עתיד האומה. כך בפירוש הנצי"ב:

”באשר היה האיש מבית לוי ולקח את בת לוי
ומובן שהיתה זקנה ממנו הרבה, ואין דרך איש לישא זקנה ממנו.
ורק משום שהיו מבית לוי אשר התנהגו בחסידות
וראו סודות נעלמות מעיני הדור על כן לקחה.
משום הכי כתיב 'וילך' שהיה הדבר לפלא ויצא מגדר דרך ארץ”¹⁶.

¹⁴ עיין בחוברת עד בא השמש, נ' גאל-דור עמ' 39-41.

¹⁵ שמות ו כ: "ויקח עמרם את יוכבד דדתו לו לאשה".

¹⁶ העמק דבר לפסוק א.

הפסוק "וילך איש וגו'" צריך שיילמד גם מתוך ההקשר הענייני של הגזרה על השלכת הבנים ליאור, שהרי הוא מופיע מיד לאחריה. הגזרה החלישה מאוד את בני ישראל וגרמה לרבים רפיון רוח וכישלון ברך. חז"ל מתארים את החולשה שהופיעה בעם:

"כשהכבידו מצרים עבודה קשה על ישראל

**והיו מטביעין אותן ביאר, אמרו: אנו נושאים נשים ומולדין בנים,
ומצרים מטביעין אותן ביאר – למה אנו מגעים את עצמנו לתנם?"¹⁷.**

אל מול התופעה שרבים מישראל נמנעו מלהינשא וללדת ילדים נאמר: "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" – התנהגות עמרם הייתה צעד חריג שיש בו תשובת משקל לגזרת פרעה ולחולשה שהתגלתה בישראל. לפי דעה אחת בחז"ל עמרם גירש את אשתו כדי להינשא לה מחדש קבל עם ועדה משום שביקש לטעת אומץ וביטחון בד' בלב העם ולעודדו לעסוק בהקמת משפחות בלי פחד ומורא מגזרת פרעה המרושעת:

**"עמד עמרם ועשה דבר גדול בישראל והסכימה דעתו לדעת המקום,
גירש את אשתו כשהיא מעוברת שלשה חדשים [בתחילת החודש השלישי],
בסוף שלשה חדשים חזר ועשה בה קדושין
שנאמר וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי
והיו מלאכי השרת מקלסין לפניו כחתנים וככלות"¹⁸.**

אומנם על דרך הפשט אין הכרח לפרש שעמרם גירש את יוכבד. לכן יש מקום להבין שמסירות נפשם של עמרם ויוכבד להמשיך להביא ילדים לעולם חרף הגזרה הנוראה של פרעה רוממה את קשר הנישואים שלהם לקומה חדשה עד שמעלה עליהם הכתוב כאילו נישאו מחדש.

"כי טוב הוא"

"ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו כי טוב הוא" – כשם שהכינוי "איש" במקרא מציין חשיבות¹⁹ כך אפשר להבין גם את הכינוי "האשה" בנוגע ליוכבד. בפרשת המיילדות העבריות התבררה חשיבותה של יוכבד במעלתה הרוחנית והמוסרית – ביראתה הרוממה את האלוקים, בדבקותה באידיאלים האלוקיים ובחפצה הטהור להעמיד את הגוף הלאומי השלם שיופיע את שם ד' בעולם. ואולם כאן מתברר פן נוסף בחשיבותה:

בפסוק ב לא נאמר רק 'ותרא כי טוב הוא', אלא "ותרא אתו כי טוב הוא" – אותו כפי שהוא במהותו, בעצמיותו, במעלתו האובייקטיבית לגמרי. בעיניה הפנימיות ראתה שהוא "טוב".

¹⁷ מכילתא דרשב"י ו ב.

¹⁸ שם.

¹⁹ רש"י במדבר יג ב ד"ה כלם אנשים: "כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות".

מהו הטוב שראתה בעיני רוחה?

התורה אינה מפרטת ולא בכדי. הטוב המתגלה במשה אינו ניתן להגדרה²⁰. מבעד לאישיותו משתקף טוב אלוקי כללי, נשמתי, מוחלט ואין-סופי²¹, הקודם לכל גילוי המעשיים – טוב שהוא השתקפות של "טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו"²², טוב ד' אשר הוא נשמת העולם וכל תוכנו – "עולם חסד יבנה"²³. לזה נתכוונו חז"ל באומרם:

"ותרא אתו כי טוב הוא – ... בשעה שנולד משה נתמלא הבית כולו אור"²⁴,

כתיב הכא [כאן] 'ותרא אותו כי טוב הוא'

וכתיב התם [שם] 'זירא אלהים את האור כי טוב'^{25,26}.

כשנולד משה רבנו נולד אורו של עולם²⁷, הופיעה נשמת הכול – מגמתו הכללית, האידיאלית והשלמה של העולם. ובמילותיו של האברבנאל:

"שכאשר נולד [משה] נתמלא כל הבית אורה,

וכאלו הודיע האלהים בזה שהוא יהיה אורו של עולם בנבואה,

ונבואתו ותורתו תזרחנה על כל פני תבל.

ושעל זה נאמר: 'ותרא אותו כי טוב הוא',

שראתה בעיניך, מפאת האור המוחש ההוא,

שהיה הילד טוב העולם ותכליתו המשובח"²⁸.

"ותצפנהו שלשה ירחים"

"ותרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים" – התורה רומזת שמשה הוצפן שלושה חודשים מסיבה נסתרת הקשורה למעלתו וייעודו האלוקיים. עמרם ויוכבד צפו את המהלך האידיאלי וה'לכתחילי' שבצורך להוציא את משה מן הבית בגיל שלושה חודשים, אף על פי ששימתו בתיבה

²⁰ עיין אורות, אורות ישראל א ד.

²¹ משה רבנו נקרא גם טוביה (ויקרא רבה א ג).

²² תהלים קמה ט.

²³ שם פט ג.

²⁴ אור רוחני שניתן להיפגש עימו רק בעיני הרוח. זהו טוב של תורה וקדושה, של קרבת אלוקים ודעת אלוקים ומידות טובות.

²⁵ בראשית א ד.

²⁶ סוטה יב ע"א.

²⁷ ספר כפתור ופרח פרק מז (לרבי אשתורי הפרחי, חי לפני כ-700 שנה), מובא בתורה שלמה, שמות ב סעיף יד, בשם מדרש.

²⁸ אברבנאל שמות ב א-ט.

על שפת היאור לא הייתה מענה מבטיח יותר מלהמשיך להצפינו בבית. אבל מי שהוא "טוב העולם ותכליתו" לא יכול להישאר בבית יותר משלושה חודשים. הרב הירש מסביר: מדוע אפוא כתבה התורה "ותצפנהו שלשה ירחים" ולא 'שלושה חודשים'?

"ירח איננו הביטוי הרגיל לציון החודש.

'חודש' מתייחס לאותה תופעה – הנתפשת בחושים ונראית לעין כל –

של אור הלבנה הנעלם ושב ונגלה"²⁹.

'חודש' מציין את ההתחדשות הגלויה של הלבנה. 'ירח', לעומת זאת, מציין את השפעותיה הנסתרות, למשל השפעתה של הלבנה על זמני הבשלת הפרי והתפתחותו: "ממגד גרש ירחים"³⁰. לפיכך השימוש של התורה במילה "ירחים" מרמז שהצפנת משה שלושה חודשים בדיוק איננה קשורה רק לסיבות גלויות, אלא למגמות האלוקיות העמוקות והנסתרות שאותן חיו עמרם ויוכבד ברום מעלתם וקדושתם.

בדברי החזקוני מתבררת הסיבה האידיאית שבגללה הוצפן משה רק שלושה חודשים:

"ותצפנהו שלשה ירחים – כיצד? כמו שאמרו רבותינו ז"ל:

בשבעה באדר נולד משה,

והצפינתו כ"ג ימים באדר וניסן ואייר,

ו ש ש ה ב ס י ו ן נשלמו השלשה ירחים"³¹

ואז נתנתו בסוף על שפת היאור,

והיום שהיה עתיד לקבל בו את התורה הגין עליו"³².

סדר חייו של משה רבנו אינו סדר טבעי ורגיל. מו' בסיון אי-אפשר להצפינו עוד, והתגלותו היא כורח המציאות. מדרגת חייו היא כללית ואוניברסלית, ומכוחה הוא נותן את התורה ומפגיש את העולם עם מגמתו, ולכן אינו יכול להישאר בביתו הפרטי. "ותרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים" – הצפנתו שלושה ירחים דווקא קשורה למעלתו, לטוב הכללי שהוא נושא בקרבו. בו' בסיון העולם כבר נָשַׁל לראשית המפגש עם משה, עם אורו וטובו. משה כבר מסוגל לפעול במציאות, לרוממה את מטומאתה ולהשפיע עליה מזיוו מעצם המפגש שלה איתו. הוא צריך להיות מושם ביאור מכוח מגמת הופעת התורה וכל תקוות תיקונו של עולם, ועל פי הסדר האלוקי העליון של המציאות בת פרעה צריכה לגלות אותו, להצילו, לתת לו את שמו ולגדלו בבית פרעה דווקא.

²⁹ רש"י הירש לפסוק ד"ה ירחים.

³⁰ דברים לג יד. רש"י: "גרש ירחים – יש פירות שהלבנה מבשלתן ואלו הן: קישואין ודלועין".

³¹ על פי סוטה יב ע"א.

³² חזקוני לפסוק ב.

לפיכך גם לא נאמר רק 'ותצפנו', אלא בתוספת ההדגשה "ותצפנהו שלשה ירחים" – הצפינה אותו מצד מהותו³³. מצד מדרגתו הייחודית היה ראוי להיות מוצפן רק פרק זמן של שלושה חודשים ולא עוד.

"ותקח לו תבת גמא"

כפי שהוזכר במקומות אחרים פעולת הלקיחה מציינת כוונה עליונה של עילוי המציאות³⁴. לפיכך המילים "ותקח לו תבת גמא" מלמדות שהסתרנו בתיבת גמא דווקא אינה מקרית, והיא מכוונת "לו" – מתאימה לו, משקפת את מעלתו. התיבה מבררת את מהותו של משה. הכיצד?
א. היא הייתה עשויה מגומא – חומר גמיש ורך.
מובא בגמרא:

"ותקח לו תבת גמא – רבי שמואל בר נחמני אמר:

דבר רך, שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה"³⁵.

אומנם אפשר להבין כפשוטו, שיוכבד עשתה את התיבה דווקא מגומא שהוא חומר אלסטי כדי שלא תישבר אם תתנגש בסלעים ובאבנים, וכמובן שתהיה עמידה גם בפני המים הרכים. אולם העובדה שיוכבד שמה את התיבה בתוך הסוף מצמצמת את אפשרות תנועתה ואת התנגשותה בסלעים. יתר על כן ההדגשה "ותקח לו", המורה על כוונה עמוקה, רומזת למשמעות פנימית הגלומה בבחירת החומר שממנו נעשתה התיבה. רבותה של התיבה מבטאת את מעלת משה, את עדינות נפשו ואצילותה, את טובו האין-סופי. רכותו ועדינותו הן הבסיס המוסרי והטהור המקנה את כוח העמידה מול ה'סלעים הקשים' ומול 'המים הרכים'; מול כל המכשולים של העולם הזה, בין הקשים בין הקלים. טהרתו המוסרית של משה רבנו מנצחת, היא ממיסה חומות של טומאה, הופכת מר למתוק, חושך לאור ואת העקוב למישור – מסוגלת לתקן עולם ומלואו במלכות שדי. החומר שממנו נעשית התיבה משקף אפוא את טיב אישיותו של משה.
המהר"ל³⁶ מבאר שלא לחינם ההתמודדות של משה היא מול מים ומתוכם הוא נמשה. המים מבטאים את העולם החומרי מפני שאין להם צורה – עולם החומר הוא נטול כל ערך מצד עצמו. כל מהותו של משה היא עמידה כנגד המים – כנגד התפיסה המייחסת לעולם החומרי ערך בפני עצמו.

ב. "ותחמרה בחמר ובזפת" – גם כאן אפשר להבין כפשוטו, שציפוי התיבה נועד למנוע חדירה של מים לתוכה, אולם כאמור המילים "ותקח לו" רומזות למשמעות עמוקה העומדת מאחורי הנתונים המעשיים. תוכן חייו האלוקי, הנשמתי והעדין של משה צריך שמירה – מניעת חדירה של השפעות חיצוניות זרות המנוכרות לטבעו. מדרגת חייו העליונה תוכל להתגלות ולהשפיע על מרחבי המציאות כולה רק כשתישאר בטהרתה. הכנת התיבה הייתה מלווה אפוא בכוונותיה

³³ עיין לקמן בהסבר של המלבי"ם על המילים "ותראהו את הילד".

³⁴ תנחומא בחוקותי ג: "אין לשון ויקח אלא לשון עילוי".

³⁵ סוטה יב ע"א.

³⁶ גבורות ה' פרק יח ד"ה ותקרא שמו משה כי מן המים משיתהו.

הנעלות של אימו, בתפילותיה ובכמיהתה להופעת מדרגת חייו השלמה של משה; מדרגה שתאיר את המציאות כולה מאורה הטהור³⁷. תפילת יוכבד בוודאי נענתה, ואף על פי שמשה הושם ביאור הוא המשיך לינוק חלב מאימו הצדקת ולא חלילה ממינקת מצרית³⁸, ובת פרעה ששבה בתשובה שלמה שימשה מצע טהור לקליטתו בבית פרעה.

"ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאר" – התורה מציינת את שתי השימות בנפרד מפני שיש חשיבות לכל אחת בפני עצמה: בשימת יוכבד את משה בתיבה מקופל תוכן עצמי. "ותשם [דווקא] בה את הילד" – כי התיבה מבטאת את מהותו ואת שאיפת הקודש של הופעת נשמתו בטהרתה. רק מתוך שימה זו אפשר לעבור לשלב הבא של שימתה ביאור.

כאמור, עמרם ויוכבד מחליטים להוציא את משה מן הבית גם מתוך הבנה שהוא אינו בנם הפרטי, והגיע זמנה של המציאות להיפגש עם אורו. לפיכך הם 'מאפשרים' ליד ההשגחה העליונה להוביל את חייו של משה. מן היאור יגיע הוא לאן שדי רוצה שהוא יגיע. עמרם ויוכבד מלאי ענווה כלפי הסדר האלוקי של המציאות.

הרשב"ם שואל: מדוע התורה מדגישה שיוכבד שמה את התיבה בסוף על שפת היאור ולא נאמר רק 'ביאור?' והלוא ברור שהסוף הוא על שפת היאור. והוא משיב:

"ותשם בסוף – אשר סמוך לשפת היאר והטמינתו יפה

שההולכים על שפת היאור לא יוכלו לראות התיבה

אבל הרוחץ בתוך הנהר יכול לראותה"³⁹.

בדברי הרשב"ם, יוכבד התכוונה להסתיר את התיבה רק מעיני ההולכים על שפת היאור אך לא מעיני הרוחצים בתוכו, גלום רעיון עמוק:

יוכבד ייחלה שהדמות שתיפגש עם משה לא תיפגש עמו באקראי, בדרך אגב בהליכתה על שפת היאור; כך המפגש יהיה חייוני וריק מתוכן. יוכבד ביקשה שהמפגש של מאן דהו עם משה יהיה משמעותי ועמוק. לכן ראוי שייפגש עם מי שיבוא לרחוץ ולהיטהר בתוך הנהר. כך תוכל נשמת משה להשפיע על האדם הנפגש עימו ולחשוף את השייכות העמוקה של העולם למדרגת משה.

"ותתצב אחתו מרחק"

"ותתצב" מלשון יציבות. מרים לא עמדה על שפת היאור בלב שבור מדאגה, אלא בביטחון ובידיעה ודאית שמשה הילד חלה יחיה ויושיע את ישראל.

³⁷ אלשיך לפסוק ג: "עשתה על הכוונה הנזכרת, למען יעלה ויראה לפניו יתברך זכרון תורת משה אשר יקבל, העתיד לינתן על ידו, ולשום אותו בארון עץ מצופה מבית ומחוץ. כד"א (שמות כה, י יא טז) ועשו ארון עצי שטים וצפית וכו' מבית ומבחוץ ונתת אל הארון את העדות, היא התורה. על כן לזכרון טוב זה התחכמה, ותקח לה תבת גומא, ותחמרה מבית ומחוץ... נמצאת תיבת עץ מצופה מבית ומחוץ, לרמוז אל התורה שעתיד לקבל, תהיה בארון עץ מצופה מבית ומחוץ".

³⁸ ילקוט שמעוני שמות פרק בב רמז קסו: "וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות – מאי שנא מן העבריות? מלמד שהחזירוהו על המצריות כולן ולא ינק. אמר: פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא והיינו דכתיב: את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים (ישעיהו כח ט)."

³⁹ רשב"ם לפסוק ג.

כך עולה גם מן המדרש :

"ותתצב אחתו מרחק – אמר רבי עמרם בשם רב:

לפי שהיתה מרים מתנבאת ואומרת: עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל...

היינו דכתיב 'ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף'⁴⁰.

אחות אהרן ולא אחות משה?

אלא שאמרה נבואה זו כשהיא אחות אהרן [בלבד] ועדין לא נולד משה"⁴¹.

לא לחינם זכתה מרים להיות נביאה, היא הייתה כל כולה חדורת אמונה בישועת ד'. נבואתה ששיקפה את מעלת צפיית הישועה שהייתה בה, גרמה לה לא לחשוש לחייו של משה, ולכן היא עמדה מרחוק כדי ללמוד איך יצילו ד' – איך הקב"ה מכתוב את מהלך הופעת ישועתו על עמו ונחלתו דרך המציאות המסובכת שעם ישראל נתון בה. כך אומר הנצי"ב:

"מה יעשה לו – איזה אופן יעשה לו להיות ניצל"⁴².

מדוע אפוא השתמשה התורה בצורת הפועל הבלתי רגילה "ותתצב" ולא "ותתייבב"?
הרב שמשון רפאל הירש מסביר:

"אילו נאמר 'ותתייבב', היה מובנו העמידה את עצמה שם בהכרה מלאה...

אבל [ותתצב מלמד ש] לפתע פתאום – גם מצאה את עצמה שם,

כאילו הוצבה שם על ידי כוח עליון. לכך 'ותתצב':

מזיגה של פעולה שקולה ופעולה כפויה"⁴³.

מרים עמדה על שפת היאור מכוח החלטתה, ועם זאת, הרגישה שהיא נדחפת לכך ממקום עמוק מאוד באישיותה. היא הבינה שיש ערך אלוקי להתייבבותה שם. באמונתה הוודאית בישועת ד' היא מכשירה את הקרקע להופעת הישועה וסוללת את הדרך להצלת משה. מרים ידעה שאמונה בתהליך החיובי המתקדם מבעד לכל הייסורים היא כוח פועל המיילד את פריו⁴⁴. אורו של משה רבנו אשר הוא נשמת הכול ילך ויתגלה ויתפשט בכל העולם בצורתו השלמה הודות לאמונתה האיתנה של מרים.

⁴⁰ שמות טו כ.

⁴¹ שמות רבה א כב.

⁴² העמק דבר לפסוק ד.

⁴³ רש"י הירש לפסוק ד.

⁴⁴ עיין אורות הקודש ג' עמ' ע צפית הישועה היוצרת.

מתוך כך יובן מדוע מרים אינה מוזכרת כאן בשמה. היא נתונה כל כולה למשה, אין לה שום עניין אישי פרטי בעמידתה שם. היא איננה עומדת שם מתוך מילוי צורך רגשי וסקרנות לראות מה יעלה בגורלו של הילד. כעת היא אך ורק 'אחותו' – מחוברת אליו בצפייתתה את הצלתו, את התגלות אורו, וכך היא מיילדת את הופעתו בעולם ואת גאולתם של ישראל ושל העולם כולו.⁴⁵ גם תיאור עמידתה "מרחק" מלמד שכל מבטה על משה לא היה מבט רגיל ועכשווי, לא מבט של עיניים טרוטות, מבוהלות ומבולבלות מן המצב הקשה בהווה. "מרחק" – ממעמד נפש הצופה למרחוק, ממבט הנוסק מעל הקשיים והייסורים וצופה את אחריתם. מבטה היה מכוון לגמרי אל המגמה האידיאלית והעתידית ההולכת ומתקמת במעמקי המציאות דרך כל סיבוכיה. לפיכך חז"ל דורשים כל מילה בפסוק "ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו"⁴⁶ בהקשר עתידי:

"אמר רבי יוחנן: פסוק זה ברוח הקודש נאמר [מבטא את רוח קודשה של מרים]:

'ותתצב אחותו' – [כנגד] 'ראיתי את ד' נצב על המזבח'⁴⁶ [בית מקדש]

'אחותו' – [כנגד] 'אמור לחכמה אחותי את'⁴⁷ [התורה]

'מרחוק' – [כנגד] 'מרחוק ד' נראה לי'⁴⁸ [התגלות ד', השראת שכינה]

'לדעה' – [כנגד] 'כי מלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים'⁴⁹ [גאולה שלמה]⁵⁰.

עיניה של מרים היו נשואות אל מגמת כל החיים – אל היום שבו תשיל המציאות מעליה את כל ההבנות הפרטיות והחלקיות, תתמלא דעה את ד', ותחיה בגלוי את תוכנה הנשמתי שילך וייבנה בתוכה במהלך כל אירועי ההיסטוריה. מתוך החזון העליון בחנה מרים את פרטי ההתרחשויות ואל הגשמתו כיוונה את כל מעשיה. כיוון שישמו של משיח קדם לעולם⁵¹, הרי שהופעת מלך המשיח והגאולה השלמה היא תוכן ההווה והמנוע המניע את כל גלגלי ההיסטוריה. על כן ראוי שכל האירועים יילמדו מצד היותם מיילדים את הישועה. מהלכי הגאולה וסדריה נסתרים הם אבל "רְמֵי הַגִּיּוֹן"⁵² כמרים, מחוברים כל העת אל תהליך הזדככות ורוממות האומה המתרחש מבעד לייסורים.

⁴⁵ אגרות הראיה ג' איגרת תשנג עמ' יט: "צופי הישועה 'המשכילים המזהירים כוזהר הרקיע' הם הם המביאים את הגאולה".

⁴⁶ עמוס ט א.

⁴⁷ משלי ז ד.

⁴⁸ ירמיהו לא ב.

⁴⁹ ישעיהו יא ט.

⁵⁰ ירושלמי סוטה א ט.

⁵¹ על פי פרקי דרבי אליעזר פרק ג.

⁵² ביטוי הלכותי מדברי הרב קוק בשמונה קבצים קובץ א תרמג, ומתייחס אל צופי הישועה בעקבתא דמשיחא.